

УДК: 94(477) «1939-1953»

DOI: <https://doi.org/10.31652/2411-2143-2025-54-148-154>

Liquidation of the evangelical christian sect of the holy zionists (murashkivtsy) in Rivne region by soviet security services (1940 s – 1950 s)

Andrii A. Zhyviuk

The National University of Water and Environmental Engineering

Doctor in History, Associate Professor (Ukraine)

email: derzhy60@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9031-880X>

ResearcherID Web of Science: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/HKD-9821-2023>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=58774324600>

Ruslana P. Davydiuk

Rivne State University of the Humanities

Doctor in History, Professor (Ukraine)

email: davrus63@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0485-5121>

ResearcherID Web of Science: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/AAT-7210-2021>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57211215356>

Abstract.

The purpose of this article is to examine the operational and repressive activities of Soviet state security agencies aimed at the organisational elimination of one of the Protestant sects – the Murashkivtsy, which existed in Western Polissya and Western Volhynia in the 1930 s – 1950 s. **The research methodology** is based on the principles of historicism, objectivity, and systematicity. General scientific, special historical, and interdisciplinary methods were used, as well as critical analysis of archival sources combined with a prosopographic approach. Each of these methods made it possible to reconstruct the methods and results of the NKVD/NKGB/MGB's actions against the Evangelical Christians of the Holy Zionists. **The scientific novelty** of the article lies in the fact that, for the first time, the agent-provocateur factor in the termination of the Murashkivtsy sect's functioning in the context of the activities of the Soviet special services has been identified and analysed. A significant number of archival sources have been processed, some of which have been introduced into scientific circulation for the first time. **Conclusions.** As has already been established in historiography, the Soviet authorities considered the Zionist-Murashkivtsy sect to be «anti-state» and «barbaric» due to its mystical-ecstatic cult, anti-militarism, Sabbath-keeping, and generally negative attitude towards collective farms. As a result, between 1940 and 1953, the Soviet secret services repressed more than 100 members of the sect, which led to the cessation of the activities of the Evangelical Christians of the Holy Zionists in the Rivne region. In order to establish control over the activities of the Murashkivtsy, the NKVD/NKGB/MGB recruited the sect's leaders into their agent network. With the help of agents, the secret services attempted to instrumentalise the structure, make it loyal to the authorities, identify and repress its anti-Soviet members.

Keywords: Zionist-Murashkivtsy, sectarians, People's Commissariat of Internal Affairs (NKVD), People's Commissariat of State Security (NKGB), Ministry of State Security (MGB), repression, agents.

Ліквідація радянськими спецслужбами секти євангельських християн святих сіоністів (мурашківців) на Рівненщині (1940-ві – 1950-ті рр.)

Андрій Жив'юк

Національний університет водного господарства та природокористування

доктор історичних наук, доцент (Україна)

email: derzhy60@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9031-880X>

ResearcherID Web of Science: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/HKD-9821-2023>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=58774324600>

Руслана Давидюк

Рівненський державний гуманітарний університет

доктор історичних наук, професор (Україна)

email: davrus63@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0485-5121>ResearcherID Web of Science: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/AAT-7210-2021>Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57211215356>**Анотація.**

Метою статті є дослідження агентурно-оперативної та репресивної діяльності радянських органів держбезпеки, спрямованої на організаційну ліквідацію однієї з протестантських сект – мурашківців, що діяла на Західному Поліссі й Західній Волині у 1930-х – 1950-х рр. **Методологія дослідження** заснована на принципах історизму, об'єктивності, системності. Застосовано загальнонаукові, спеціально-історичні та міждисциплінарні методи, а також критичний аналіз архівних джерел у поєднанні з просопографічним підходом. Кожен із них дозволив реконструювати методи і результати дій органів НКВД/НКГБ/МГБ супроти євангельських християн святих сіоністів. **Наукова новизна** статті полягає у тому, що вперше визначено і проаналізовано агентурно-провокаційний чинник припинення функціонування секти мурашківців у контексті діяльності радянських спецслужб. Опрацьовано значну кількість архівних джерел, частину з яких вперше залучено у науковий обіг. **Висновки.** Сіоністів-мурашківців, як вже з'ясовано в історіографії, радянська влада вважала «протидержавною» та «бузувірською» сектою з огляду на її містично-екстатичний культ, антимілітаризм, суботництво і загалом негативне ставлення до колгоспів. Внаслідок цього впродовж 1940–1953 рр. радянські спецслужби репресували понад 100 учасників секти, що спричинило припинення функціонування євангельських християн святих сіоністів на Рівненщині. З метою встановлення контролю за діяльністю мурашківців органи НКВД/НКГБ/МГБ завербували керівників секти до агентурної мережі. За допомогою агентів спецслужби намагались інструменталізувати структуру, зробити її лояльною до влади, виявляли та репресували антирадянськи налаштоване членство.

Ключові слова: сіоністи-мурашківці, сектанти, Народний комісаріат внутрішніх справ (НКВД), Народний комісаріат державної безпеки (НКГБ), Міністерство державної безпеки (МГБ), репресії, агентура.

Постановка проблеми. Після окупації та інкорпорації СРСР західних українських земель радянська влада постала перед складним суспільно-політичним викликом, зумовленим розмахом і розмаїттям релігійного життя на загарбаних територіях. Для встановлення свого ідеологічного панування в західних областях УРСР більшовицька партія задіяла весь арсенал державних і громадських чинників. Особлива роль була відведена спецслужбам з їх репресивним і агентурним апаратом. У фокусі дій НКВД/НКГБ, а згодом МГБ опинилися різні релігійні течії і структури, серед них – секта євангельських християн святих сіоністів (мурашківців).

Аналіз джерел та останніх досліджень. Серед тих, хто займався вивченням історії та віровчення мурашківців варто виділити білоруського автора Болеслава Камейшу (його дисертація стала першим системним дослідженням про євангельських християн святих сіоністів, водночас розбавленим радянською антирелігійною пропагандою (Камейша, 1971); польську дослідницю Юстину Хмелевську, праця якої сконцентрована на історії і міфології мурашківців (Chmielewska, 2009); рівненських релігієзнавців Єлизавету Лебедюк (Лебедюк, 2012) і Любов Галуху, котрій належить перша в сучасній українській історіографії публікація про сіоністів-мурашківців як жертв радянського режиму (Галуха, 2006); і, звісно, львівського науковця Романа Скакуна, який є автором дисертації (Скакун, 2011.) та фундаментальної монографії про Івана Мурашка і «будівничих Нового Єрусалиму» (Скакун, 2014). Р. Скакун також розглянув історію мурашківців через призму зіткнення з радянськими каральними структурами, обмежившись репресивною складовою і обійшовши увагою агентурну розробку гебістами середовища святих сіоністів (Скакун, 2011, 611–618). Аналіз досліджень сучасних українських істориків, присвячених політичним репресіям відносно протестантських конфесій, здійснили у своїх публікаціях Ольга Довбня (Довбня, 2018), Михайло Федоренко (Федоренко, 2023), Анатолій Войнаровський і Наталка Жмуд (Войнаровський, Жмуд, 2024).

Мета статті. У запропонованій праці автори прагнули дослідити агентурно-оперативну та репресивну діяльність радянських спецслужб 1940-х – 1950-х рр., спрямовану на організаційну ліквідацію однієї з протестантських сект на Рівненщині – євангельських християн святих сіоністів (мурашківців).

Виклад основного матеріалу. Інформацію про агентурно-оперативну діяльність органів НКВД/НКГБ/МГБ і про їхню агентуру можна знайти у доповідних записках, інструктивних вказівках, повідомленнях, якими обмінювались місцеві та центральні органи держбезпеки, в

особових справах співробітників, в архівно-кримінальних справах тощо. Гебісти не розглядали документи, що стосувалися роботи з агентурою як потенційне історичне джерело, тому ті з них, які втратили оперативний інтерес, час від часу знищували. Особові і робочі справи радянської агентури не становлять на сьогодні цілісний комплекс історичних джерел.

У своїй діяльності органи НКВД/НКГБ/МГБ опирались на різну за рівнем і ґатунком агентуру. Корпус агентури складався з таємних інформаторів (сексотів, існували до 1952 р.), різноманітних агентів, резидентів. На підставі їхніх донесень, інформацій, свідчень спецслужбісти створювали оперативні обліки «антирадянських елементів» – т. зв. літерні та агентурні справи, справи-формуляри, обліки зв'язків тощо, сегментували їх за «політичним забарвленням» і згодом реалізували, тобто проводили арешти фігурантів цих справ і обліків.

Одним з небагатьох збережених документів, що розкривають діяльність агентури радянських спецслужб у середовищі релігійних структур різних конфесій в Україні, зокрема на Волині і Поліссі у 1939–1941 рр., є «список Каріна-Даниленка». На основі отриманих із обласних управлінь НКВД і НКГБ матеріалів НКВД УРСР розпочав 01 вересня 1942 р. формувати облік агентури, завербованої серед духовенства до початку німецько-радянської війни. До загального реєстру увійшли списки, надані УНКВД, десяти областей, серед них Рівненської, як також інформації НКВД і НКГБ УРСР. Облік агентури поповнювали відповідними матеріалами до 10 червня 1944 р. (ГДА СБУ, Київ, ф. 2, оп. 1, спр. 32, арк. 1–51).

Перший документ з агентурного досьє містив візу провідного співробітника держбезпеки «з духовних справ» Сергія Каріна-Даниленка: «Прикласти до справи агентури, яку ми отримали через III Управління з Актюбінська» (ГДА СБУ, Київ, ф. 2, оп. 1, спр. 32, арк. 1). Розробкою духовенства і сектантів С. Карін-Даниленко, як оперативний співробітник Державного політичного управління (ГПУ) УСРР, займався ще з 1923 р. Керівник таємного відділу ГПУ УСРР Валерій Горожанін у матеріалах атестацій С. Каріна-Даниленка зазначив, що той належить до числа небагатьох співробітників-чекістів, які добре знають специфіку діяльності релігійних конфесій, будучи серед них найкращим. На думку керівництва ГПУ, С. Карін-Даниленко проводив надзвичайно складну і делікатну роботу стосовно зміцнення обновленства в Україні: «Незамінні його якості – вміння розмовляти з попами і здібності до вербування» (ГДА СБУ, Київ, ф. 12, спр. 5037, т. 1–2, арк. 22–23).

У 1937–1944 рр. С. Карін-Даниленко через арешт під час «єжовської чистки» апарату держбезпеки опинився поза штатом органів НКВД/НКГБ. Зважаючи на його великий багатолітній досвід оперативної роботи, відмічений наркомом держбезпеки УРСР Сергієм Савченком, С. Каріна-Даниленка з жовтня 1941 р. стали використовувати для виконання відповідальних завдань за лінією 1-го і 4-го управлінь НКВД/НКГБ УРСР (ГДА СБУ, Київ, ф. 12, спр. 5037, т. 1–2, арк. 27). У висновку про його службу, складеному в листопаді 1944 р., зазначено, що оперативник провів велику роботу з викриття і ліквідації на окупованих нацистами територіях українських націоналістичних і церковно-сектантських організацій та формувань (ГДА СБУ, Київ, ф. 12, спр. 5037, т. 3, конверт (висновок, арк. 3)).

Облік агентури, яку використовували в роботі з духовенством, відкриває виписка зі списку УНКВД Рівненської області. Вона включає довідкову інформацію про сорок п'ять агентів, завербованих у період між 16 січня 1940 р. і 20 червня 1941 р. Серед осіб, які належали до духовенства і релігійного середовища, змушених гебістами до співпраці на Рівненщині, було вісімнадцять українців, сімнадцять євреїв, четверо росіян, троє поляків, двоє білорусів і один чех. Вони були зорієнтовані на проведення роботи за релігійною і політичною лініями. Одинадцять агентів задіяні для проведення роботи в середовищі православної церкви, вісім розробляли протестантські общини, п'ять – іудейські, чотири – католицькі (ГДА СБУ, Київ, ф. 2, оп. 1, спр. 32, арк. 1–10).

Завербування агентури відбувалось по-різному. Один із варіантів – арештовану й звинувачену в здійсненні якогось злочину особу ставили перед вибором: неминуче покарання або згода на співпрацю зі спецслужбою. Коли арештант погоджувався, його звільняли, відбирали підписку про співпрацю та збереження в таємниці факту завербування, також призначали куратора.

Розробку справи секти мурашківців доручили начальникові 5-го відділення 2-го відділу Управління державної безпеки УНКВД Рівненської області, а з 1-го квітня 1941 р. – заступникові начальника секретно-політичного відділу УНКГБ, молодшому лейтенантові держбезпеки Лаврентію Яхимовичу. Фабрикувати звинувачення стосовно арештованих він практикував іще з 1938 р., займаючи посаду помічника оперуповноваженого Літинського райвідділу НКВД Вінницької області (Давидюк, 2006, с. 812). 28 травня 1941 р. за виконання завдань стосовно протидії контрреволюційним формуванням Л. Яхимович відзначений нагородою у числі двадцяти дев'яти співробітників УНКГБ Рівненської області: згідно з наказом наркома держбезпеки СРСР Всеволода Меркулова він отримав іменний годинник (ГДА СБУ, Рівне, ф. 1, оп. 21, спр. 4, арк. 95, 194).

Секту п'ятдесятницького напрямку – євангельських християн святих сіоністів (ЄХСС), або ж мурашківців – заснував виходець із Полісся, який опинився у США, Іван Мурашко. Керівне ядро общин християн віри євангельської (п'ятдесятників) на Західній Волині і Поліссі до 1939 р. формувалось головним чином із числа реемігрантів, котрі отримали релігійну освіту в Америці чи Західній Європі, у спеціальних місіонерських школах. Після повернення 1925 р. до Польщі І. Мурашко проголосив нову віру на території Волинського і Поліського воєводств. Як проповідувач її засновник, майбутнє спасіння міг отримати новонавернений член секти, який причаститься з «печатей Господніх». Наділеною, нібито з Господньої волі, такими «печатями» І. Мурашко – «Пророк Іллі-Отця Сіону» – проголосив свою духовну дружину, уродженку села Омеляна поблизу Рівного Ольгу Кирильчук – «Жертву Христа – Матір Слави». За участі О. Кирильчук та призначених дванадцяти апостолів і десяти учнів І. Мурашко здійснював місійні подорожі. Під час них відбувались своєрідні жертвоприношення Христові шляхом проведення обряду «зняття печатей»: усі члени секти причащались збіраною із ран на тілі «Матері Слави» і розбавленою з вином «святою кров'ю» (Галуха, 2006, с. 388–390).

В основу секти мурашківців була покладена віра у друге пришествя Ісуса, що станеться на горі Сіон, із наступним встановленням царства Христового на землі. Цю віру опредметнили планом побудови зусиллями членів секти Нового Єрусалиму. В уяві мурашківців він поставав як зразкова комуна. Створенням такої комун вони зайнялись із 1935 р., обравши за місце хутір Зарічниця (поблизу села Бережниця) Сарненського повіту Волинського воєводства. До заснованої там общини з Волині і Полісся прибуло понад сто сімей послідовників І. Мурашка (більше п'ятисот осіб), котрі розпродали своє господарство та майно. На виручені кошти постала община «Земний Сіон», побудована на зразок комуні з жорстким ієрархічним підпорядкуванням: І. Мурашко – апостоли – віруючі. У 1938 р. на хуторі в бараках мешкали близько шістдесяти сімей. У спільному обробітку вони мали понад п'ятисот гектарів землі. Харчувались члени комуні на спільній кухні (ДАРО, ф. Р-2771, оп. 2, спр. 2243, арк. 25–26).

У 1938 р. І. Мурашка заарештувала польська поліція. Після звільнення він емігрував із О. Кирильчук до Аргентини, задум чого у подружжя з'явився іще на початку 1937 р. (Скаун, 2014, с. 154). Керівництво сектою І. Мурашко переклав на свого сподвижника – «Правителя Сіону» Якова Лемезу. Особливий статус Я. Лемези, який відав усіма господарськими справами колонії, був зумовлений, очевидно, тим, що він зробив найбільший грошовий внесок на будову «Нового Єрусалиму» (Савочка, 2021, с. 6; Скаун, 2014, с. 139). Функції керівника Я. Лемеза виконував до з'їзду апостолів, що відбувся у березні 1940 р. На з'їзді новим керівником секти обрали Михайла Кирильчука-Корнійчука – сина О. Кирильчук. Що ж до подружжя І. Мурашка і О. Кирильчук, то вони намагались керувати сектою з-за кордону, присилаючи листи її новим очільникам (ДАРО, ф. Р-2771, оп. 2, спр. 2243, арк. 15–16).

Зі встановленням радянської влади євангельські християни святі сіоністи продовжували діяти. У січні та березні 1940 р. відбулись «апостольські з'їзди», регулярно проходили зібрання членів секти. Водночас мурашківці виступали проти політики колективізації, намагались зберегти самостійність свого спільного господарства, закликали одновірців не служити у Червоній армії. У липні 1940 р. десять членів секти заарештовано НКВД. Вісім із них згодом засудили до різних термінів ув'язнення – від п'яти до восьми років виправно-трудових таборів (ДАРО, ф. Р-2771, оп. 2, спр. 2243, арк. 19, 28–35).

Справу Якова Лемези та Никифора Мороза 11 серпня 1940 р. виділили в окреме провадження (ДАРО, ф. Р-2771, оп. 2, спр. 2912, арк. 2). Слідчі встановили, що «Правитель Сіону» Я. Лемеза з утвердженням більшовицької влади намагався згорнути діяльність секти. З цією метою він організував «з'їзд апостолів». Однак заручитись їхньою підтримкою не зміг. Зрештою Я. Лемезу відсторонили від керівництва сектою (ДАРО, ф. Р-2771, оп. 2, спр. 2912, арк. 23–24). Справу Я. Лемези і Н. Мороза УНКВД 18 вересня 1940 р. припинило, а її фігуранти вийшли на волю (ДАРО, ф. Р-2771, оп. 2, спр. 2912, арк. 43–44).

21 вересня, через три дні після звільнення, Я. Лемезу завербували до агентурної мережі. Він отримав псевдонім «Песчанський» і завдання інформувати держбезпеку про діяльність сіоністів-мурашківців та п'ятдесятників (ГДА СБУ, Київ, ф. 2, оп. 1, спр. 32, арк. 5). Очевидно, що подальший збір доказів вини заарештованих активістів секти відбувався за його участю. Вироки для них, ухвалені Особливою нарадою при НКВД СРСР аж 12 травня 1941 р. і до початку німецько-радянської війни, засудженими не отримані. Оскільки на той час їх утримували у Дубенській тюрмі, де 24–25 червня 1941 р. відбувся масовий розстріл ув'язнених, можемо розглядати два варіанти їхньої подальшої долі: хтось врятувався втечею, як Леонтій Кравчук (ДАРО, ф. Р-2771, оп. 2, спр. 534), Ананій Шавлай (ДАРО, ф. Р-2771, оп. 2, спр. 2243) та Никифор Бабак (ДАРО, ф. Р-2771, оп. 2, спр. 4455–4456), а хтось загинув (відомості про них надто непевні (Скаун, 2014, с. 78). Агента «Песчанського» з відновленням радянської влади органи НКГБ не встановили.

Для встановлення контролю за мурашківцями та дезорганізації діяльності секти радянські спецслужби завербували інших агентів. Зокрема, старший оперуповноважений

Дубровицького райвідділення НКВД Олег Вокалюк і начальник райвідділення молодший лейтенант держбезпеки Дмитро Зікеєв змусили до співпраці члена секти ЄХСС Костянтина Сидоришина (ГДА СБУ, Рівне, ф. 3(Р), спр. 984, арк. 57, 59 зв.).

Зауважимо, що К. Сидоришин та кілька інших жителів с. Селець Дубровицького району іще від початку 1930-х рр. підтримували зв'язок із Олександром Кузьмінім (Адамом Кузіним), зв'язковим і вербувальником радянських спецслужб, котрий часто переходив із СРСР до Польщі. К. Сидоришин перебував у А. Кузіна на зв'язку, маючи псевдонім «Іванов». За отримання розвідувальної інформації (плани розташування поблизу радянського кордону дотів і дзотів, залізничних мостів тощо) інформатори А. Кузіна отримували сто-двісті доларів, що складало тисячу злотих на рік (ДАРО, ф. Р-2771, оп. 2, спр. 3377, арк. 181). Однак 28 листопада 1937 р. Кузіна-Кузьміна, який був агентом прикордонного розвідувального пункту 1 (м. Коростень) розвідвідділу Українського військового округу, за постановою комісії НКВД і прокуратури СРСР розстріляли як «ворога народу» (ДАРО, ф. Р-2771, оп. 2, спр. 3377, арк. 205–205 зв.).

Після встановлення радянської влади член виборчої комісії, організатор кооперативу, голова заготівельної контори в Дубровиці К. Сидоришин, знайшов собі інших кураторів. Один з них – Дмитро Зікеєв, уродженець м. Льгов Курської області, закінчивши Луганський інститут інженерів громадського харчування, направлений на роботу до системи господарського обліку. 1939 р. мобілізований до НКВД, а з січня 1940 р. призначений на посаду начальника Дубровицького райвідділення НКВД (згодом очолив райвідділення НКГБ) (ГДА СБУ, Рівне, ф. 3(Р), спр. 984, арк.1–1 зв.). Досвіду оперативної роботи не мав, тому відчував серйозні проблеми із самостійним завербуванням агентури, перебираючи її собі від підлеглих співробітників. Саме так до нього від старшого оперуповноваженого О. Вокалюка потрапив К. Сидоришин (агентурний псевдонім «Смілий»). У довідці про найбільш суттєві заходи, проведені ним у результаті роботи з агентурою, Д. Зікеєв зазначив: «Була проведена робота з агентурою на викриття «сіоністів-мурашківців», які були згодом зняті (тобто арештовані – *авт.*)» (ГДА СБУ, Рівне, ф. 3(Р), спр. 984, арк.59 зв.).

На допиті 29 вересня 1964 р. в апараті УКГБ Рівненської області по Сарненському району К. Сидоришин зізнався: «Вважаю необхідним вказати, що саме перед початком Великої Вітчизняної війни я став підтримувати таємний зв'язок зі співробітником органів НКГБ лейтенантом Вокалюком і мав псевдонім «Смілий». Вокалюк десь є живий, але я його адреси місця проживання не знаю. До Вокалюка я працював зі ст. лейтенантом Зікеєвим (вбитий у 1942 році), який мені дав завдання такого порядку, що на випадок окупації території німецькими військами з окупованої німцями території я не повинен відходити, а навпаки, залишити і займатись розвідувальною діяльністю» (ДАРО, ф. Р-2771, оп. 2, спр. 3377, арк. 182).

З травня 1943 р. до жовтня 1944 р. К. Сидоришин перебував у розвідувально-диверсійному загоні НКВД «Мисливці» під командуванням Миколи Прокоп'юка. Боець займався ремонтом зброї різних систем, виготовленням оптичного прицілу для міномета, автоматичних мін, працював над виконанням граверних робіт. За заслуги отримав нагороду – медаль «Партизана Вітчизняної війни» II ступеня (ДАРО, ф. Р-2771, оп. 2, спр. 3377, арк. 173–174). У 1945–1946 рр. К. Сидоришин продовжував виконувати доручення Дубровицького РВ НКГБ, отримавши для самооборони автомат ППШ і 38 набоїв до нього (ДАРО, ф. Р-2771, оп. 2, спр. 3377, арк. 187–190 зв.).

У 1947 р. він, за вказівкою Андрія Сидоренка, старшого оперуповноваженого Дубровицького РВ МГБ, став «апостолом Петром» – керівником «сіону» відновленої «секти мурашківців» у с. Новокраїв Гоцанського району. На допиті 29 вересня 1964 р. К. Сидоришин розповів про це так: «У той час я нерідко відвідував відділ державної безпеки як спеціаліст з ремонту зброї. Разом з тим, підтримував зв'язок з капітаном Дубровицького відділу держбезпеки Сидоренком і повідомляв йому відомі мені відомості з питання переховування і дій банд українських націоналістів. [...] Одного разу в бесіді капітан Сидоренко мені сказав, що було б непогано, якби я знову вклинився в секту мурашківців і довідався, що там робиться. Вступаючи у секту мурашківців я в основному мав це на увазі» (ДАРО, ф. Р-2771, оп. 2, спр. 3377, арк. 185 зв.).

Згодом емгебісти таємно затримали К. Сидоришина і перевезли до Києва. Там його допитували міністр держбезпеки УРСР Микола Ковальчук та прокурор УРСР Роман Руденко, яким він надав розлогі свідчення про діяльність мурашківців (ДАРО, ф. Р-2771, оп. 2, спр. 3377, арк. 172–172 зв.). З допомогою провокатора К. Сидоришина 44 члени секти у 1949–1951 рр. заарештовані і згодом отримали покарання – від 5 до 25 років ВТТ (ДАРО, ф. Р-2771, оп. 2, спр. 4455 – 4456; ГДА СБУ, Рівне, ф. 5(Р), спр. П-8029, т. 1–5; ГДА СБУ, Рівне, ф. 5(Р), спр. П-8085, т. 1–2). Самого ж К. Сидоришина – «апостола Петра», за постановою Особливої наради при МГБ СРСР помістили на примусове лікування у психіатричній клініці, звідки невдовзі звільнили. 1965 р. К. Сидоришин був повністю

Висновки. «Протидержавну» та «бузувірську» секту сіоністів-мурашківців радянська влада намагалась поборювати впродовж 1940–1953 рр. усіма доступними засобами. Насамперед радянські спецслужби репресували понад 100 учасників секти (близько 10 % членства), що паралізувало функціонування євангельських християн святих сіоністів на Рівненщині.

Паралельно із репресіями більшовицька влада чинила на секту політичний, економічний, адміністративний тиск. Окрім того, з метою встановлення контролю за діяльністю секти застосовано арсенал агентурно-оперативних заходів органів НКВД/НКГБ/МГБ. Агентурні комбінації спецслужб виявились значно небезпечнішими для релігійної структури, оскільки мали за мету її інструменталізувати: внутрішньо розкласти і встановити повний контроль за функціонуванням.

У цьому гебісти досягли успіху. Серед активу сіоністів-мурашківців їм вдалося завербувати низку агентів, зокрема «Правителя Сіону» Якова Лемезу (агент «Песчанський») і «апостола Петра» Костянтина Сидоришина (агент «Смілий»). Як свідчить документація спецслужб, завербовані агенти зіграли якщо не вирішальну, то значну роль у розкладі та ліквідації секти мурашківців «першого» і «другого зову». Водночас завербування і застосування органами НКВД/НКГБ/МГБ агентури з числа сіоністів-мурашківців справило негативний вплив на моральний стан членів секти і ефективність стратегій їх супротиву більшовицькій владі.

Подяка. Висловлюємо вдячність працівникам Галузевого державного архіву Служби безпеки України у Києві і Рівному, Державного архіву Рівненської області, членам редколегії журналу за допомогу, надану під час підготовки статті до друку.

Фінансування. Автори не отримали фінансової підтримки для дослідження та публікації цієї статті.

Джерела та література:

- Войнаровський, А., Жмуд, Н.** (2024). Нелегальні протестантські деномінації на Вінниччині у 1945–1952 рр. (за матеріалами обласної ради по справах релігійних культів). *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Історія*, 50, 94–103. DOI: <https://doi.org/10.31652/2411-2143-2024-50-94-103>.
- Галуха, Л.** (2006). Євангельські християни святі сіоністи (мурашківці) – жертви радянської. *Реабілітовані історією. Рівненська область*, 1, Рівне: ВАТ «Рівненська друкарня», 388–392.
- ГДА СБУ, Київ** – Галузевий державний архів Служби безпеки України, Київ.
- ГДА СБУ, Рівне** – Галузевий державний архів Служби безпеки України, Рівне.
- Давидюк, А.** (2006). Як нищили куркуля. *Реабілітовані історією. Вінницька область*, 1. Вінниця: ДП «ДКФ», 803–813.
- ДАРО** – Державний архів Рівненської області.
- Довбня, О.** (2018). Політичні репресії проти протестантських деномінацій у радянській Україні (1920–1930-ті роки): історіографічний аспект. *Сумський історико-архівний журнал – Sumy Historical and Archival Journal*, XXX, 5–11. DOI: <https://doi.org/10.21272/shaj.2018.i30.p5>.
- Камейша, Б.** (1971). *Религиозная секта евангельских христиан святых сионистов и ее реакционная сущность*: дис. ... канд. ист. наук. Минск: Институт искусствоведения, этнографии и фольклора АН БССР, 285 с.
- Лебедюк, Є.** (2012). Євангельські християни – святі сіоністи: формування церковного устрою організації. *Вісник Дніпропетровського університету. Серія: Філософія. Соціологія. Політологія*, Т. 20, 22/2, 194–199.
- Савочка, Р.** (2021). Мурашківці. *Голос Надії*, 3, березень, 6.
- Скакун, Р.** (2011). *Євангельські християни святі сіоністи: історія соціальної організації та віровчення*: дис. ... канд. іст. наук. Київ: Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова, 217 с.
- Скакун, Р.** (2011). Сіоністи-мурашківці: забуті жертви радянських репресій. *Історія релігій в Україні: Науковий щорічник*, 21, 1, 611–618.
- Скакун, Р.** (2014). *Будівничі Нового Єрусалиму: Іван Мурашко і «мурашківці»*. Львів: Видавництво Українського католицького університету, 420 с.
- Федоренко, М.** (2023). Репресивна політика радянської влади відносно протестантських конфесій в Україні періоду пізнього сталінізму (1944–1953 рр.) у сучасних дослідженнях українських істориків. *Консенсус*, 2, 98 – 110. DOI: <https://doi.org/10.31110/consensus/2023-02/097-110>.

Chmielewska, J. (2009). *Święta krew, święty czas, święci ludzie. Historia i mitologia Ewangelicznych Chrześcijan Świętych Syjonistów (Muraszkowców)*. Warszawa: Neriton, 2009, 178 s.

References:

- Chmielewska, J. (2009). *Święta krew, święty czas, święci ludzie. Historia i mitologia Ewangelicznych Chrześcijan Świętych Syjonistów (Muraszkowców)*. Warszawa: Neriton, 2009, 178 s. [in Polish].
- DARO – Derzhavnyi arkhiv Rivnenskoï oblasti [State Archive of Rivne Region].
- Davydiuk, A. (2006). Yak nyschchyly kurkulia [How the kulaks were destroyed]. *Reabilitovani istoriieiu. Vinnytska oblast – Rehabilitated by history. Vinnytsia region, 1*. Vinnytsia: DP «DKF», 803–813. [in Ukrainian].
- Dovbnia, O. (2018). Politychni represii proty protestantskykh denominatsii u radianskii Ukraini (1920–1930-ti roky): istoriohrafichnyi aspekt [Political repressions against the protestant denominations in the Soviet Ukraine in the 1920's – 1930's: historiographical aspect]. *Sumskyi istoryko-arkhivnyi zhurnal – Sumy Historical and Archival Journal*, XXX, 5–11. DOI: <https://doi.org/10.21272/shaj.2018.i30.p5>. [in Ukrainian].
- Fedorenko, M. (2023). Represyivna polityka radianskoi vlady vidnosno protestantskykh konfesii v Ukraini periodu piznogo stalinizmu (1944–1953 rr.) u suchasnykh doslidzhenniakh ukrainskykh istorykiv [The repressive policy of the Soviet government regarding Protestant confessions in the period of late Stalinism in Ukraine (1944-1953) in contemporary research of Ukrainian historians]. *Konsensus – Consensus*, 2, 98–110. DOI: <https://doi.org/10.31110/consensus/2023-02/097-110>. [in Ukrainian].
- Halukha, L. (2006). Yevanhelski khrystyiany sviati sionisty (murashkivtsi) – zhertvy radianizatsii [Evangelical Christian holy Zionists (Murashkivtsi) are victims of Sovietization]. *Reabilitovani istoriieiu. Rivnenska oblast – Rehabilitated by history. Rivne region, 1*, Rivne: VAT «Rivnenska drukarnia», 388–392. [in Ukrainian].
- HDA SBU, Kyiv – Haluzevyi derzhavnyi arkhiv Sluzhby bezpeky Ukrainy, Kyiv. [Sectoral State Archive of the Security Service of Ukraine, Kyiv].
- HDA SBU, Rivne – Haluzevyi derzhavnyi arkhiv Sluzhby bezpeky Ukrainy, Rivne. [Sectoral State Archive of the Security Service of Ukraine, Rivne].
- Kamejsa, B. (1971). *Religioznaya sekta evangeliskih hristian svyatyh sionistov i ee reakcionnaya sushnost [The religious sect of evangelical Christians, the Holy Zionists, and its reactionary essence]: dis. ... kand. ist. nauk*. Minsk: Institut iskusstvovedeniya, etnografii i folkloru AN BRSR, 285 s. [in Russian].
- Lebediuk, Ye. (2012). Yevanhelski khrystyiany – sviati sionisty: formuvannia tserkovnoho ustroiu orhanizatsii [Evangelical Christians – Holy Zionists: Formation of the Church Structure of the Organization]. *Visnyk Dnipropetrovskoho universytetu. Seria: Filosofiia. Sotsiologiia. Politologiia – Bulletin of Dnipropetrovsk University. Series: Philosophy. Sociology. Political Science*, T. 20, 22/2, 194–199. [in Ukrainian].
- Savochka, R. (2021). Murashkivtsi [Murashkivtsi]. *Holos Nadii – Voice of Hope*, 3, berezen, 6. [in Ukrainian].
- Skakun, R. (2011). Sionisty-murashkivtsi: zabuti zhertvy radianskykh represii [Zionists-Murashkivtsi: forgotten victims of Soviet repressions]. *Istoriia relihii v Ukraini: Naukovyi shchorichnyk – History of Religions in Ukraine: Scientific Yearbook*, 21, 1, 611–618. [in Ukrainian].
- Skakun, R. (2011). Yevanhelski khrystyiany sviati sionisty: istoriia sotsialnoi orhanizatsii ta virovchennia [Evangelical Christian Saint Zionists: History of Social Organization and Beliefs]: dys. ... kand. ist. nauk. Kyiv: Natsionalnyi pedahohichnyi universytet im. M. P. Drahomanova, 217 s. [in Ukrainian].
- Skakun, R. (2014). *Budivnychi Novoho Yerusalymu: Ivan Murashko i «murashkivtsi» [Builders of the New Jerusalem: Ivan Murashko and the «Murashkivtsi»]*. Lviv: Vydavnytstvo Ukrainskoho katolytskoho universytetu, 420 s. [in Ukrainian].
- Voinarovskyyi, A., Zhmud, N. (2024). Nelehalni protestantski denominatsii na Vinnychchyni u 1945–1952 rr. (za materialamy oblasnoi rady po spravakh relihiinykh kultiv) [Illegal protestant denominations in Vinnychina in 1945–1952 (according to the materials of the regional council for religious cultsaffairs)]. *Naukovi zapysky Vinnytskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Mykhaila Kotsiubynskoho Seria: Istoriia – Scientific Papers of Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University. Series: History*, 50, 94–103. DOI: <https://doi.org/10.31652/2411-2143-2024-50-94-103>. [in Ukrainian].